

<https://doi.org/10.18778/1644-857X.21.02.09>

MAŁGORZATA KARKOCHA

UNIWERSYTET ŁÓDZKI / UNIVERSITY OF ŁÓDŹ

 <https://orcid.org/0000-0002-7747-949X>

Rządcy parafii Nawarzyce w XVI–XIX stuleciu

ABSTRACT

Administrators of the Nawarzyce parish from 16th to 19th centuries

The source presented for edition comes from the collections of the Diocesan Archives in Kielce. It lists and describes the activities of 17th parish priests in the Nawarzyce parish over the course of four centuries (from 16th to 19th centuries). This document had not been previously published and exploited to a greater extent by historians. It greatly enriches our knowledge about the Nawarzyce parish and the clergy working in it, bringing a lot of interesting information about the conflicts of local priests with owners/leaseholders of parish villages about their tithe, the tribute in kind (*meszne*) or the right of propination, disputes with the executors of the wills of priests who died in Nawarzyce, as well as about the parish temple.

Keywords: Nawarzyce parish, Kielce diocese, clergy, source edition

STRESZCZENIE

Przedstawione do edycji źródło pochodzi ze zbiorów Archiwum Diecezjalnego w Kielcach. Wyszczególniono w nim i opisano działalność 17 proboszczów sprawujących posługę duszpasterską w parafii Nawarzyce na przestrzeni czterech stuleci (XVI–XIX w.). Dokument ten nie był wcześniej publikowany i wyzyskiwany w szerszym zakresie przez historyków. W poważnym stopniu wzbogaca on naszą wiedzę o parafii nawarzyckiej i pracujących w niej duchownych, przynosząc szereg ciekawych informacji na temat zatargów miejscowych plebanów z właścicielami/

dzierżawcami wsi parafialnych o należną im dziesięcinę, meszne czy prawo propinacji, sporów z egzekutorami testamentów zmarłych w Nawarzycach księży, jak również na temat świątyni parafialnej.

Słowa kluczowe: parafia Nawarzyce, diecezja kielecka, duchowieństwo, edycja źródłowa

W Archiwum Diecezjalnym w Kielcach znajduje się cenne źródło do poznania dziejów rzymskokatolickiej parafii pod wezwaniem św. Andrzeja Apostoła w Nawarzycach w województwie świętokrzyskim (*Opisanie historyczne kościoła parafialnego w Nawarzycach i nieistniejącego w Lubczy, z miejscowych dokumentów i innych źródeł opracowane w 1898 roku*), sporządzone na polecenie władz kościelnych przez ówczesnego proboszcza, ks. Kajetana Świderskiego. Dwie pierwsze części tego dokumentu – zawierające informacje na temat sprofanowanej przez kalwinów i rozebranej pod koniec XVII stulecia świątyni w Lubczy oraz parafii nawarzyckiej – były już publikowane na łamach „Przeglądu Nauk Historycznych”¹. Część ostatnia, dotycząca pracujących na parafii księży w XVI–XIX w. została zamieszczona poniżej.

Rękopis przechowywany jest w teczce *Akta konsystorskie. Opis kościołów dekanatu jędrzejowskiego 1884–1898*, oznaczonej sygnaturą OD-8/3. Sporządzono go na kartach formatu zbliżonego do A4, zapisanych obustronnie, pierwotnie niepaginowanych (obecnie k. 92–124v/1–33v), zszytych razem i oprawionych. Pismo jest staranne, kursywne, z nielicznymi skreśleniami. Tekst opatrzonej został przez wystawcę przypisami zawierającymi komentarz oraz odesłanie do literatury przedmiotu i źródeł.

W dokumencie wyszczególniono 17 rządców parafii nawarzyckiej: trzech z XVI w., tyle samo z XVII w., pięciu z kolejnego stulecia i siedmiu z XIX w. Dzięki większej ilości danych można pokusić się o grupową charakterystykę 13 z nich. Najdłużej, ponad 40 lat, sprawowali posługę duszpasterską w Nawarzycach Mikołaj z Szydłowa i Kajetan Świderski, najkrócej zaś Antoni Bogdański (dwa lata) i Julian Grochowski (trzy lata). Pozostali administrowali probostwem średnio 20 lat. Niektórzy korzystali z pomocy podległych

¹ M. Karkocha, *Relacja na temat kościoła parafialnego w Nawarzycach i nieistniejącej świątyni w Lubczy z roku 1898*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2021, R. XX, nr 2, s. 231–261. <https://doi.org/10.18778/1644-857X.20.02.09>

sobie duchownych (wikarych), co świadczyć może o znacznej możliwości tego beneficjum. Dwaj plebani – Szymon Aleksander Mietelski (zm. 1758) i Marcin Karol Sławiński (zm. 1825) – rezydowali w parafii do śmierci i zostali pochowani na miejscowym cmentarzu.

Zdecydowana większość pracujących tam księży wywodziła się ze stanu mieszczańskiego, natomiast czterech (Szymon Aleksander Mietelski, Dominik Walewski, Michał Chawłowski, Kajetan Świdorski) to szlachetnie urodzeni. Przeważnie byli to absolwenci seminariów duchownych w Kielcach i w Krakowie. Niektórzy mieli za sobą również studia uniwersyteckie w kraju (Akademia Krakowska, Akademia Duchowna w Warszawie) i zagranicą (Walewski pobierał nauki w Rzymie), zakończone uzyskaniem stopnia bakałarza lub nawet doktora (cztery przypadki).

Co warte podkreślenia, na przestrzeni XVI–XIX stulecia nie odnotowano żadnego przypadku kumulowania beneficjów, a wielu nawarzyckich proboszczów pełniło różne godności i urzędy kościelne oraz dworskie. Dziesięciu z nich zasiadało w kapitałach katedralnych bądź kolegiackich (głównie kieleckiej i krakowskich) jako prepozyci, dziekani, scholastycy, kustosze i kanonicy, a jeden sprawował obowiązki dziekana dekanatu jędrzejowskiego (Sławiński). Spotykamy także przykłady łączenia funkcji proboszcza z pełnieniem szaczonego urzędu notariusza apostolskiego (Mikołaj z Szydłowa), notariusza (*actuarius*) w konsystorzu krakowskim (Wojciech Ceypler) i sekretarza królewskiego (Zygmunt Lisowicz). Niektórzy, jak Maciej z Kłodawy, byli słynnymi kaznodziejami. Dodatkowe urzędy i godności przyznawane proboszczom parafii nawarzyckiej podnosiły bez wątpienia ich prestiż w środowisku duchownych i wśród świeckich mieszkańców regionu. Były też niezrędko trampoliną do większej kariery.

* * *

Edycja źródła została przygotowana zgodnie z zaleceniami instrukcji wydawniczej Ireneusza Ihnatowicza². Uwspółcześiono pisownię wyrazów, interpunkcję oraz ortografię imion, dostosowując ją do obecnych zasad. Literę „x”, w zależności od użycia, oddano jako

² I. Ihnatowicz, *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 1962, t. VII, s. 99–124.

dwuznak „ks” lub „gz”, a „y” jako „y”, „j” bądź „i”. Podwojone głoski „ff” (np. w słowach „officjal”, „suffragan”), „ll” („kollator”, „kollegiata”, „tabelle”), „mm” („kommenda”, „summa”), „nn” („bannicya”), „rr” („surrogat”) i „ss” („sukcessor”, „professor”, „possesor”) zastąpiono pojedynczymi. Zmodernizowano pisownię wyrazów zakończonych w rękopisie na -emi, -ymi. Uzupełniono słowa o brakujące niekiedy litery diakrytyczne. Wyrazy w języku łacińskim oddano kursywą. Ujednolicono zapis skrótu święty (Ś., św.), przyjmując pisownię najczęściej w tekście używaną, zgodną z dzisiejszymi zasadami (św.). Błędy leksykalne i wadliwą budowę zdań zaznaczono skróconym *sic* w nawiasie kwadratowym [s] dla potwierdzenia zgodności tekstu z podstawą wydania. Opustki pisarza i początek danej strony w oryginale zaznaczono w nawiasach kwadratowych. Nie modernizowano i nie ujednolicono zapisu nazw własnych w cytatach. Pominięto również informacje o, nielicznych zresztą, skreśleniach. Rozwiązano wszystkie skróty, zachowując lub wprowadzając zamiast słów pełnych jedynie skróty konwencjonalne (jak h. – herbu, d. – dzień, s. – strona, ks. – ksiądz), jednostek monetarnych (zł, gr), tytułów (jak S.Th.D. – łac. *Sacrae Theologiae Doctor*, doktor świętej teologii czy I.U.D. – łac. *Iuris Utriusque Doctor*, doktor obojga praw), a także skróty grzecznościowe (JMP. – jegomość pan, JM.X. – jegomość ksiądz, P. – pan). W źródle występuje zmiana ręki pisarza, co zaznaczono w przypisach tekstowych. W przypisach rzeczowych objaśniono postaci i miejscowości występujące w podstawie wydania oraz trudniejsze terminy. Przypisy autorskie (pochodzące od wystawcy lub pisarza) drukowane są antykwą na końcu strony, której dotyczą, przed przypisami innego rodzaju (tekstowymi i rzeczowymi) i oddzielone od tekstu głównego linią. Odsyłacze do przypisów autorskich oznaczono cyframi arabskimi z nawiasami (jak w podstawie wydania). W edycji zachowano oryginalny układ tekstu.

TEKST ŹRÓDŁOWY

Plebani nawarzyccy i ich działalność

Oryg.: Archiwum Diecezjalne w Kielcach, Akta konsystorskie. Opis kościołów dekanatu jędrzejowskiego 1884–1898, sygn. OD-8/3, k. 107–124v [15–33v].

[k. 15] **Maciej de Ważny Ważeński.** Wspomina o nim „Liber Retaxationum” w roku 1529³. Widać, że nie rezydował w parafii, gdyż tylko przez ks. Szymona, może swego wikariusza, złożył wymagane wiadomości⁴.

Marcin z Kłodawy. Celem uniknięcia wzajemnych szkód, czynionych przez inwentarze, d. 9 marca 1543 r., aktem w Krakowie przez Wojciechem Kijowskim zrobił z Wojciechem z Kłodawy, opatem jędrzejowskim⁵, zamianę na łąn ziemi i ogród leżący naprzeciw młyna i sadzawki w Nawarzycach, przy czym byli świadkami Stanisław, opat szczyrzycki, i ks. Feliks, pleban jędrzejowski⁶.

Powyższy opat jędrzejowski, potrzebując pieniędzy na spłacenie długu zacnie urodzonej Annie Oleśnickiej, zabezpieczonego jej na Złotnikach i Kanicach⁷, jednomyślnie z zakonnikami pożyczył na to 300 zł u Stanisława Zakrzowskiego z Zakrzowa. Żeby uspokoić Zakrzowskiego, dostał 300 zł od Marcina z Kłodawy, plebana nawarzyckiego, a na *conto* spłacania tej sumy zapisał mu *ad vitae tempora eius* dziesięciny z Nawarzyc, jakie się tylko stąd należały klasztorowi. To się działo w klasztorze jędrzejowskim d. 25 października 1546 r., w obecności świadków: Stanisława Górskiego,

³ Por. *Księga dochodów beneficjów diecezji krakowskiej z roku 1529* (tzw. *Liber retaxationum*), wyd. Z. Leszczyńska-Skrętowa, Wrocław 1968, Materiały Komisji Nauk Historycznych, nr 13.

⁴ Powołując się na *Liber Retaxationum*, ks. Jan Wiśniewski wzmiankuje jeszcze Pawła ze Skrzynna, który miał być plebanem w Nawarzycach w tym samym roku (1529). Por. *idem*, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim*, Marjówka 1930 (reprint: Kielce 2000), s. 316.

⁵ Wojciech z Kłodawy – opat jędrzejowski w latach 1530–1560. Pochowano go na cmentarzu przy kościele klasztorным. Por. W. Bukowski, *Katalog opatów jędrzejowskich. Próba ustalenia chronologii*, [w:] *Cystersi w Polsce. W 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*, red. D. Olszewski, Kielce 1990, s. 195.

⁶ Por. wykaz plebanów jędrzejowskim w okresie staropolskim: W. Kowalski, D. Olszewski, *Parafia Trójcy Świętej w Jędrzejowie na tle dekanatu. Zarys dziejów*, Kielce 2003, s. 220.

⁷ Obie te miejscowości w obecnym pow. jędrzejowskim.

kanonika wiślickiego, plebana w Piotrkowicach; Stanisława, [k. 15v] prepozyta u św. Ducha *extra Andreoviam* i innych. Przy ingrossowaniu do akt powyższego zapisu d. 22 października 1549 r. był obecnym Bartłomiej z Kołomyi, pleban w Tczycy, i Grzegorz, obywatel jędrzejowski, notariusz klasztorny. Na zewnętrznej stronie powyższego aktu zapisała niewiadoma ręka te słowa: „do wizyty 1549 22 *octobris*”. Kto by ją odprawiał, żadne nie dochowały się wiadomości.

Ten sam pleban miał też w konsystorzu krakowskim zatarg ze Stanisławem Konarskim, dziedzicem Konar⁸, o dziesięcinę za rok 1547. Konarski tłumaczył się, że dziesięcinę zabrał Piotr Dębiński, sędzia ziemski krakowski⁹. Ten zaś pozwany przytaczał, że dziesięcinę z Konar, Zagaja razem z dziesięcinami przyległych nowin kupił od plebana za 4 grzywny – czemu pleban zaprzeczył. W dalszym ciągu sporu spadku na Dębińskiego kondemnata¹⁰ d. 29 maja 1548 r., od której Dębiński zaapelował.

Następnie widzimy tegoż Marcina z Kłodawy kanonikiem u św. Anny w Krakowie. Jako taki około roku 1565 zeznał przed wizytatorem Padniewskim¹¹, że mieszkający w parafii św. Anny Łazarz, drukarz, jada mięso w dni zakazane i żyje w cudzołóstwie z Katarzyną Kopitowną, i z niej doczekał się córki Agnieszki, a gdy na to żona jego prawa (z której się z bogacił, jak inni świadkowie twierdzili) powstawała, oskarżył ją o kradzież przed podstarościm, w skutku [k. 16] czego wtrącona została do więzienia, gdzie się surowo z nią obchodzono. Razem z Mikołajem Baranowskim, prowizorem kościoła Najświętszej Marii Panny, jeszcze gorsze złożyli świadectwo o Erazmie Czeczotce, rajcy krakowskim¹², „*omnium latrocimorum capite*”¹⁾.

¹⁾ „Dzieje Reformacji” p. ks. Bukowskiego, t. I, s. 623. Numeracja przypisów autorskich w edytowanej części źródła rozpoczyna się od numeru 22.

⁸⁾ Konary – osada wiejska w parafii Nawarzyce, 2,5 km na północny wschód od Nawarzyc. Spis właścicieli Konar do połowy XV w. podaje: T. Kruszeński, *Dzieje Konarów herbu Ostoja i Szreniawa. Analiza historycznoprawna*, „Z Dziejów Prawa” 2019, t. XX, s. 87–107.

⁹⁾ Piotr Dębiński (Demiński) (zm. 1560) – sędzia grodzki krakowski w 1543 r., sekretarz królewski w 1555 r. i burgrabia krakowski w latach 1556–1560. Por. *Urzednicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. S. Cyński, A. Falniowska-Gradowska, Kórnik 1990, s. 221.

¹⁰⁾ Kondemnata – w dawnym prawie polskim wyrok skazujący wydawany zaocznie.

¹¹⁾ Filip Padniewski (1510–1572) – biskup przemyski (1560) i krakowski (1562–1572), dyplomata, poseł i sekretarz króla Zygmunta Augusta.

¹²⁾ Erazm (Rozmus) Czeczotka (zm. 1587) – rajca miejski (od 1547), następnie burmistrz Krakowa. Słynął z lichwiarstwa i rozpustnego trybu życia.

Był on sławnym kaznodzieją swego czasu. Tak bowiem czytamy: „Kiedy Stefan Batory, obrany królem na Wielki Piątek 1576 r. [20 IV] do Mogiły przyjechał, gdzie dla nabożeństwa przez te dni nabożne zamieszkał, biskup kujawski wysłał do niego trzech kaznodziejów niepospolitych: Marcina z Pilzna¹³, Stanisława Sokołowskiego¹⁴ i Marcina Kłodawitę¹⁵, aby król między nimi obrał sobie, którego zechce i obrał ks. St. Sokołowskiego²⁾).

Andrzej Wiśniowski. Za czasów jego [w] 1595 r. miała miejsce wizyta Krzysztofa Kazimierskiego¹⁶. W owym czasie był tu już wikariusz, któremu pleban płacił 20 zł, a rektorowi szkółki 4 zł rocznie.

Mikołaj z Szydłowa. W wyrokach sądowych z czasów późniejszych znajdują się wzmianki, że ten pleban opierając się na zasadzie przyłączenia³⁾ parafii lubeckiej do Nawarzyce przez Bernarda [k. 16v] Maciejowskiego, kardynała, biskupa krakowskiego (1600–1606), miał sprawę sądową w sądzie ziemskim w Książu *fer[ia]* 5 *post festum S. Hedvigis* [16 X] 1608 r. z dziedzicem Lubczy Maciejem Korzeńskim, dziadem późniejszego Macieja Korzeńskiego, o dzieścinę z Lubczy i Woli Lubeckiej¹⁷; i że w roku następnym *fer[ia]* 2 *post Domin. Rogationum* [25 V 1609] Marcin Domagała, kmieć z Woli Lubeckiej, i Wojciech Witowski, rektor szkółki nawarzyckiej, na instancją plebana składali zeznania w aktach radzieckich

²⁾ „Starożytna Polska” p. Balińskiego, t. II, s. 67.

³⁾ Obecnie nie ma tego dekret w miejscowych dokumentach.

¹³ Marcin Glicjusz z Pilzna (1528–1591) – teolog, kaznodzieja, wielokrotny rektor Akademii Krakowskiej, kanonik katedralny wrocławski i krakowski, nauczyciel Piotra Skargi. Por. J. Tazbir, *Piotr Skarga. Szermierz kontrreformacji*, Warszawa 1978, s. 21.

¹⁴ Stanisław Sokołowski (1537–1593) – kaznodzieja, doktor teologii, profesor Akademii Krakowskiej, nadworny spowiednik króla Stefana Batorego. Por. J. Pelczar, *Zarys dziejów kaznodziejstwa w Kościele katolickim, cz. 2 (Kaznodzieje polscy)*, Kraków 1896, s. 113–116.

¹⁵ Marcin Nerwicki zw. Kłodawitą (zm. 1582) – doktor teologii, profesor Akademii Krakowskiej, przez jakiś czas był kaznodzieją Zygmunta Augusta. Por. *ibidem*, s. 113.

¹⁶ Krzysztof Kaźmierski *vel* Kazimierski (zm. po 1618) – kanonik tarnowski i krakowski, biskup kijowski, przeprowadził wizytację diecezji krakowskiej na polecenie biskupa Jerzego Radziwiłła. Por. W. Urban, *Kazimierski (Kazimierski) Krzysztof*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: *PSB*], t. XII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966–1967, s. 292–293; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, wyd. 2 popr. i uzupeł., Warszawa 2000, kol. 199.

¹⁷ Obie te miejscowości położone w nawarzyckim okręgu parafialnym.

jędrzejowskich, jako w Lubczy znajdował się niegdyś kościół i pewne grunta należały do niego.

Za czasów jego [w] 1618 r. wizytował parafię Jan Fox, archidiacon krakowski¹⁸. Obecnie nie ma już aktu wizyty w dokumentach miejscowych.

Obok probostwa nawarzyckiego trzymał prepozyturę w Imielnie¹⁹. Tak czytamy w dokumentach kościelnych chomentowskich pod rokiem 1632, w którym był egzekutorem testamentu ks. Szymona Żarnowieckiego, plebana chomentowskiego²⁰.

Następnie spotkał go zaszczytny urząd publicznego notariusza apostolskiego²¹. U niego, aktem sporządzonym w Nawarzacach [w] 1647 r. Jakub Chrostkowski I.U.D., kanonik i oficjał kurzelowski, prepozyt małogoski²², przybrał sobie na koadiutora *cum spe futurae successionis* na probostwo małogoskie ks. Wespazjana z Brzezia Lanckorońskiego [k. 17]go, sekretarza królewskiego, proboszcza w Bobrownikach⁴⁾, który później został biskupem kamienieckim²³.

Nieznany bliżej dziedzic Konar zabrał [w] 1644 r. jakąś łąkę plebańską, ciągnącą się od rzeki aż do Borków. Przeciw temu ks. Szydłowita zrobił protest w grodzie chęcińskim [w] 1651 r., a na tej dacie kończą się o nim nasze wiadomości.

Z wiadomych plebanów nawarzyckich on najdłużej, przeszło 40 lat, zarządzał parafią.

⁴⁾ Osada Bobrowniki, obecnie w powiecie nowoaleksandryjskim, należała dawniej do diecezji krakowskiej. Stąd, mianowicie z Dąbrowicy, pochodziła matka ks. Wespazjana, Zofia Firlejówna.

¹⁸ Jan Fox *vel* Foxius (1566–1636) – profesor Akademii Krakowskiej, protonotariusz apostolski (od 1607) i archidiacon katedry krakowskiej (od 1615). Por. T. Słowikowski, *Fox (Foxius) Jan*, [w:] *PSB*, t. VII, Kraków 1948–1958, s. 69–71.

¹⁹ Imielno – wieś w woj. świętokrzyskim, w pow. jędrzejowskim, około 19 km na północny zachód od Nawarzac.

²⁰ Szymon Żarnowiecki pełnił funkcję plebana w Chomentowie od roku 1595. O jego działalności na tym beneficjum por. [ks. Stefan Stuczeń], *Monografia kościoła parafialnego w Chomentowie napisana według miejscowych dokumentów kościelnych, Archiwum Diecezjalne w Kielcach [dalej: ADK], Akta konsystorskie. Opis kościołów dekanatu jędrzejowskiego 1884–1898*, sygn. OD–8/3, k. 5v–6v. Por. też J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 12, 14.

²¹ Na temat notariuszy papieskich por. T. Chłopecki, *Instytucja notariatu na ziemiach polskich w okresie średniowiecza*, „*Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis*” 2012, vol. I, No. 2, s. 17 i nn.

²² Wiadomości biograficzne podaje: J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 232–238.

²³ Biogram ks. Wespazjana z Brzezia Lanckorońskiego (ok. 1612–1677): J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 238–242; A. Przyboś, *Lanckoroński Wespazjan*, [w:] *PSB*, t. XVI, Wrocław 1971, s. 455–457. Por. też P. Nitecki, *op. cit.*, kol. 240.

Adam Bolmiński. Za niego w d. 5 lutego 1664 r. nastąpiła wizyta Mikołaja Oborskiego, sufragana krakowskiego²⁴. W niej to ciekawsze czytamy: od śpiewu kościelnego takie tylko znajdują się księgi: *Antyfonarz* i *Psalterz*. Do komunii wielkanocnej przystępowało w roku poprzednim z parafii nawarzyckiej 346 [osób]. Co do kościoła, to sufit i ściany były pomalowane. Dachy na kościele nie nowe wprowadzie, ale dobre. Pleban dbał o czystość i ozdobę oblubienicy swojej. Polecono mu, żeby kościół albo oparkanił dębowymi balami, albo nurem otoczył; katechizm i zasady wiary św. ludowi wykładał i o lubeckiej parafii, dotąd od heretyków nieodzyskanej, miał pieczę, dopóki coś stanowczo nie za[k. 17v]decyduje o niej władza diecezjalna.

Andrzej Fabrowicz. W którym roku objął probostwo nawarzyckie i komendę w Lubczy wiedzieć pewno nie można. Na dwóch kartach metryk ślubnych pozostałych ze wszystkich metryk z XVII wieku już go w roku 1669 spotykamy tutaj. W roku 1680 czy następnym, bo już za Małachowskiego, biskupa krakowskiego²⁵, instytuował się na probostwo lubeckie, po zrezygnowaniu z niego ks. Macieja Aleksandra Rudzkiego, S.Th. et I.U.D., proboszcza wieluńskiego, bochnieńskiego i uśkiego²⁶.

Mówiąc poprzednio o smutnym losie kościoła w Lubczy, prowadziliśmy opowiadanie nasze zeznaniem Adama Brozka na śledztwie *fer[ia]* 3 przed świętem św. Łukasza Ewangelisty [12 X] 1683 r. i skończyliśmy na tem, że na placu, gdzie stoi kościół, chciał ksiądz pleban nawarzycki, w miejsce zdewastowanej, nową Bożąmękę stawiać w czwartek po św. Idzim opacie [4 IX] 1681 r.²⁷ Owym właśnie plebanem był ks. Fabrowicz, a czynił to z wiedzą i zleceniem Mikołaja Oborskiego, sufragana krakowskiego, dawszy jakieś

²⁴ Mikołaj Oborski h. Pierzchała (1611–1689) – biskup pomocniczy krakowski w latach 1658–1689, tytularny biskup leodycejski (1658). Por. J. Bieniarzówna, *Oborski Mikołaj*, [w:] *PSB*, t. XXIII, Wrocław 1978, s. 449–450; P. Nitecki, *op. cit.*, kol. 315–316.

²⁵ Jan Małachowski h. Nałęcz (1623–1699) – biskup chełmiński i administrator apostolski diecezji pomezkańskiej od 1676 r., przeniesiony na biskupstwo krakowskie w 1681 r. Por. H.E. Wyczawski, *Michałowski Jan*, [w:] *PSB*, t. XIX, Wrocław 1974, s. 396–398; P. Nitecki, *op. cit.*, kol. 278–279.

²⁶ Informacje biograficzne o ks. Rudzkim por. S. Zabraniać, *Urządnicy konsystorza wieluńskiego w latach 1660–1763*, „Rocznik Wieluński” 2011, t. XI, s. 13; idem, *Z dziejów kapituły kolegiackiej w Wieluniu (XV w. – 1766 r.)*. *Pralaci*, „Rocznik Wieluński” 2012, t. XII, s. 23.

²⁷ Por. edycja pierwszej części źródła: M. Karkocha, *op. cit.*, s. 242–243.

przyrzeczenie w czasie swojej instytucji na probostwo lubeckie. Posłuchajmy teraz, jak Brozek dalej opowiadał:

„[...] y przy sobie ią [to jest Bożamękę] kazał przywieść na wozie. Gdy Xiądz kazał kopać dół tey Bożeymęce, wyszła z Dworu Lubeckiego służebna od P. Korzeńskiego y nie dozwalała kopać, czegom [k. 18] nie widział, ale mi powiadaia, że i Xiedza znieważyla tasz służebna i Czeladź druga. Imć. P. Korzeński nadszedł y Bożamękę włożyć kazał na ten wóz, na którym ią było przywieziono, i że konie Xiędza kazał był od tego wozu wyprzać, chłopom kazał toczyć wóz Im. P. Korzeński z Bożamęką, y zaciągnawszy wóz na granicę, zostawili w polu wóz z Bożamęką. Stała tedy przez Niedziel trzy w polu na granicy ta Bożamęka. Potym ią kazał swymi końmi Imć. P. Korzeński zawieść pod kościół do Nawarzyc i przy drodze dotychczas leży na wozie. – Dziesięciny za moiey pamięci nie dawano z Lubcze do Nawarzyc”.

Niemniej ciekawe zeznanie drugiego świadka Macieja Kretelskiego, mieszkańca w dobrach nawarzyckich przez 64 lat. Po złożeniu przysięgi cielesnej, mówił:

„Przed lat trzydziestą przejeżdżając przez Lubczą, a służąc na ten czas w Konarach IMC. Panu Dembieńskiemu, pamiętam ieszcze kilka przeseł Cmentarza w Lubczy i miejsce zarosłe chwastem, gdzie kościół był. Widowałem *Crucifix* na tym to miejscu. Pamiętam, który iako się zepsował, iuż go nie stawiano. Chciał tedy X. Pleban Nawarzycki postawić tam *Crucifix reliqua ad finem ut praecedens*”. Dalej jeszcze zeznał: „że Xiądz Pleban skarżył mi się, iż go pchnięto przez sztywnagę u wozu kiedy kazał stawiać Bożamękę... W dzień Święta [k. 18v] Bożego Narodzenia przyszli byli poddani z Lubczy do kościoła, a że są w kłatwie, nie dopuszczał Xiądz pleban bydz w kościele, o co słowa lżyli na Xiędza Plebana⁵⁾, co im umyślnie kazał uczynić I. P. Korzeński, bo tak powiedali ludzie”.

Trzeci świadek, Jan Murdza z Nawarzyc, tak zeznał:

„Jam był przywiózł na wozie Bożamękę do Lubczy przy Xiędzu Plebanie. Iakom począł kopać dół na tem mieyscu kędy kościół był, przyszła Panna Bielecka y nie dała kopać dołu. Potym Sokołowski przyszedł z chłopami z Boiska ich z Cepami zwoławszymi⁶⁾, pchnął

⁵⁾ Kiedy nie chcieli wyjść z kościoła, ks. Fabrowicz zmuszony był przerwać ofiarę mszy św. i odszedł od ołtarza.

⁶⁾ W dokumentach powiedziano, że przyszli z różną bronią, laskami, kijami, drągami, siekierami, widłami.

Xiędza na wóz y padł przez sztywnagę²⁸ w znak, chciał go ieszcze kiiem uderzyć, ale ktoś z ich strony zawołał nań. Kazał tedy Bożamkę włożyć na wóz y żeśmy konie Xięże wyprzęgli z wozu, chłopom kazali ią zaciągnąć z wozem na Granicę Lubecką. Stała tedy Niedziel cztery z wozem...”. Co dalej zeznał nie wiadomo, gdyż brak karty w dokumentach, skąd te wiadomości czerpiemy. Z pozwów sądowych okazuje się, że poddani lubeccy przywieźli do Nawarzyce Bożamkę w nocy w sobotę po św. Mateuszu [27 IX] i rzucili ją w błoto na drodze. [k. 19]

O te różne gwałty, obelgi, a głównie o kontempt religii ks. Fabrowcz wytoczył Maciejowi z Korzenna Korzeńskiemu, dziedzicowi Lubczy, Woli Lubeckiej i Przewód²⁹, proces sądowy w latach 1682–1684, który opał się o Trybunał Lubelski.

Wspólnicy gwałtów podzieleni są w pozwach na dwie kategorie: stanu szlacheckiego (*nobiles*) i chłopów. Z pierwszej kategorii ci brali udział: Szymon Kozłowski, Stanisław Sokołowski, Anna Bielawska, Andrzej Kowalski. Z poddanych: Szymon Czopek, Bartłomiej Stawiarczyk, Paweł Dywał, Stanisław Domagała, Marcin Łączny, Jan Lubra, Walenty Socha, Wojciech Grudzień, Jakub Zarzecki, Jakub Domagała, Jan Kaczmarczyk, Jakub Gumienny, Stanisław Kaczmarczyk i Grzegorz Woźny.

Po zapadnięciu kondemnaty na winnych, mianowicie aresztu na uczestników w gwałtach, a na Korzeńskiego wieczystej banicji z kraju i przyległych dzierżaw, wygłoszonej przez woźnego Ludwika Stefańskiego w grodzie krakowskim wobec urzędu i wielu zgromadzonych w sądzie ludzi, głośno i wyraźnie, jak był zwyczaj, wówczas za mediacją przyjaciół Stefana Wilkoszowicza, plebana wrocierskiego³⁰, Zygmunta Pętkowskiego, Mikołaja Konopackiego z Polkowa, Krzysztofa z Brzezia Lanckorońskiego i innych (nieczytelnie podpisanych) ze strony Korzeńskiego, a Sebastiana Kwapniewicza, plebana wodzisławskiego³¹, Jana Oliszewskiego,

²⁸ Sztywnaga – przednia część wozu, do której przywieszano orczyki.

²⁹ Wszystkie te osady wiejskie w nawarzyckim okręgu parafialnym.

³⁰ Stefan Wilkoszowski (Wilkoszowic) – profesor i kaznodzieja miechowski, proboszcz parafii Wrocierz w latach 1673–1685. Por. J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 391; Opisanie historyczne kościoła parafialnego w Wrocierzu jędrzejowskiego dekanatu przez X. S. Stuczeń, administratora tejże parafii, ADK, Akta konsystorskie. Opis kościołów dekanatu jędrzejowskiego 1884–1898, sygn. OD–8/3, k. 169.

³¹ Por. *ibidem*, s. 381, gdzie inna forma tego nazwiska – Sebastian Kwaśniewicz. Był on plebanem w Wodzisławiu od 1682 r.

Stanisława [k. 19v] Karnickiego, komendarza piotrkowickiego ze strony ks. Fabrowicza, w d. 24 kwietnia 1684 r. w Lubczy zawarto komplamację³² następującą:

1. Stron obudwu przyjaciele uznali, aby *Crucifix* był postawiony i parkanem ogrodzony, na który drzewa z lasu swego wydać ma (*subintelligitur* P. Korzeński) według potrzeby *pro hac vice*, na potem zaś nie ma należeć do tego ani jego sukcesorowie, tylko poddani, jako zwyczaj wszędy. Co stanać ma *intra spatium trium mensium*, do czego się staraniem swoim IM.X. Pleban przyłoży. (I tu zawołać należy: *Galilee vicistil!*).

2. Tamując obydwu stron... prawne dalsze terminy, przyjaciele zadecydowali za wszystkie koszty prawne, które na tę sprawę ekspediował JM.X. Pleban, aby JMP. Korzeński wyliczył 800 złp przy *quietationi* w Grodzie. (Pokwitowali się w Krakowie we wtorek przed nawróceniem św. Pawła [23 I] 1685 r.).

3. *In quantum* by JM.X. Pleban *authenticus* pokazał *documentis* grunty, jakie kościołowi plebańskiemu lubeckiemu należące, submituje się JMP. Korzeński oddać to wszystko i *cedere ... Ecclesiae*.

4. Aby poddani lubeccy, wolscy, przewodcy, zatrzymaną przez lat trzy dziesięcinę JM.X. Plebanowi *in eo valore* jako przedtem dawali, od czego ich ma *adigere* JMP. Korzeński. (Nie [k. 20] chcieli jej potem oddawać, o co pozwał ich pleban w roku 1692, a jako upartych publikowano ich z ambon w Piotrkowicach³³, Sędziszowie³⁴).

5. *In futurum* zaś uznali ciż przyjaciele, aby JMP. Korzeński tak po poddanych swoich, jako i po dworze *pecuniarem decimam* płacił na czas i święto św. Marcina [11 XI] każdego roku złotych pol. *currentis monetae* 170.

Co wszystko strony obiedwie zatrzymać i ziścić sobie powinni. A dla lepszej wagi i pewności rękami się własnymi ciż przyjaciele podpisują (*sic!*).

Czy potrzebne były owe wyżej opisane awantury, gdyby nie upór ariański Korzeńskiego?

Ukończywszy szczęśliwie z nim proces, ks. Fabrowicz za czasów Zofii z Korzeńskich Russockiej, wdowy po Krzysztofie Russockim,

³² Komplamacja – układ pojednawczy kończący spór, proces lub zapobiegający procesowi.

³³ Piotrkowice – wieś w woj. świętokrzyskim, w pow. kieleckim.

³⁴ Sędziszów – miasto w woj. świętokrzyskim, w pow. jędrzejowskim, nad rzeką Mierzawą.

dziedziczki dóbr Lubcza z przyległościami³⁵, wystąpił do władzy diecezjalnej z podaniem o wcielenie parafii lubeckiej do Nawarzyć z przyczyny szczupłego uposażenia beneficjum lubeckiego, niedostatecznego rocznego dochodu, bliskiego sąsiedztwa i nieistnienia kościoła tamże – i Jan Małachowski, biskup krakowski, dekretem w Kielcach na d. 30 sierpnia 1690 r. inkorporował na zawsze parafię lubecką do nawarzyckiej *iure filiationis*. Wykonawcami biskupiego dekretu byli Jan Strąszkowski, kanonik kolegiaty św. Michała na Zamku Krakowskim, prepozyt krzcięcicki, Tomasz Bielecki, dziekan jędrzejowski, proboszcz w Mieronicach³⁶, [k. 20v] Stanisław Subczyński, proboszcz jędrzejowski i sędziszowski³⁷. Tak się skończyła egzystencja parafii lubeckiej.

W roku 1691 miał ks. Fabrowicz w konsystorzu krakowskim sprawę o dziesięcinę z wyżej wspomnianą Zofią z Korzeńskich Russocka, wdową, dziedziczką dóbr Lubcza.

Taką samą sprawę miał w roku następnym z Andrzejem Ożarowskim, dziedzicem i posesorem dóbr, i z mieszkańcami tychże dóbr, a na roku 1692 kończą się nasze wiadomości o nim.

Zygmunt Lisowicz, doktor filozofii, kanonik kolegiaty św. Anny, a później prepozyt u św. Floriana na Kleparzu, sekretarz królewski, *collega major* i profesor teologii w Akademii Krakowskiej. Pochodził z Małogoszcza³⁸, z mieszczan.

Nie wiadomo, w którym roku objął zarząd parafii.

³⁵ Zofia z Korzeńskich Russocka – córka Adama Korzeńskiego i Zofii Stadnickiej, w 1650 r. wyszła za mąż za Krzysztofa Russockiego. Russoccy mieli syna Jerzego i córkę Zuzannę, zamężną za Andrzejem Ożarowskim. Por. S. Borkiewicz, Z. Linowski, *Monografia historyczna i gospodarcza powiatu jędrzejowskiego*, Kielce 1937, s. 82.

³⁶ Tomasz Bielecki – proboszcz w Mieronicach Wodzisławskich od 1693 r. Por. J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 289, 380.

³⁷ Błażej Stanisław Subczyński (Szubczyński) – *magister atrium* w Akademii Krakowskiej w 1654 r., proboszcz w Sędziszowie i Soborzycach. W 1665 r. objął parafię pw. Trójcy Świętej w Jędrzejowie i zarządzał nią do swej śmierci 11 II 1699 r. Restaurował kościół po pożarze w 1695 r. Por. W. Kowalski, D. Olszewski, *op. cit.*, s. 222; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 45. W kaplicy północnej znajduje się epitafium tego kapłana. Treść inskrypcji nagrobnej podają: J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 39; *Corpus inscriptionum Poloniae*, t. I (*Województwo kieleckie*), red. J. Szymański, z. 2 (*Jędrzejów i region jędrzejowski*), wydała, wstępem i komentarzem opatrzyła B. Trelińska, Kielce 1978, nr 45, s. 68–70.

³⁸ Małogoszcz – miasto w obecnym woj. świętokrzyskim, w pow. jędrzejowskim, siedziba dekanatu.

Już d. 15 września 1700 r. miał sprawę w konsystorzu krakowskim z kmieciami wsi obojga Lubochów³⁹, dziedzictwie Krzysztofa Skarbką, kasztelana halickiego⁴⁰, z powodu dziesięciny na tenże rok.

W roku 1703 miał jakąś sprawę także w konsystorzu z ks. Maciejem Prokopowiczem, proboszczem jędrzejowskim⁴¹, egzekutorem testamentu ks. A. Fa[k. 21]browicza.

W roku 1710 miał zatarg z Maciejem Drogińskim, rządcą Andrzeja Ożarowskiego, wojskiego ziemi chełmskiej, dziedzica dóbr Lubcza, i z niektórymi kmieciami tychże dóbr z powodu dziesięciny.

W roku następnym pozwał sędownie Józefa Tarło, starostę gostyńskiego i brzegowskiego z Piekoszowa, posesora wsi Żernik⁴², że on za jakimś kontraktem zabrał dziesięcinę z Żernik za lata 1704–1709, chociaż takowa należała się do kościoła nawarzyckiego, a proszony wielokrotnie po przyjacielsku nie chciał ani jej oddać, ani wartości odpowiedniej zapłacić.

W roku 1714 miał sprawę z Tomaszem Gujskim, administratorem Strzeżkowic⁴³ i Nawarzyc, i z Marcinem Krauzowskim, sołtysiem nawarzyckim, z przyczyny pogwałcenia wolności kościelnej, a w szczególności, że na dniu 4 lutego roku tegoż po domach sług kościelnych i plebańskich poddanych poumieszczali wojska saskie, które poddanym plebańskim poczyniły wielkie szkody i straty, zabierając im żywność i nakładając nieprawne kontrybucje.

Tegoż roku miał zatarg ze Stanisławem Szyitowskim, chorążym oddziału pancernego wojewody sandomierskiego, dzierżawcą Niegosławic, i z Zygmuntem Reklewskim, poprzednikiem jego o tak zwane „Meszne”⁴⁴ za rok 1709, składa[k. 21]jące się z ośmiu korcy

³⁹ Lubachowy – wieś w obecnym woj. świętokrzyskim, w pow. włoszczowskim. Najstarsze wersje nazwy tej wsi to Lubachowa, Lubochow, Lubochowy.

⁴⁰ Krzysztof Skarbek h. Abdank (ok. 1630–1706) – kasztelan halicki w latach 1693–1703, a wcześniej sędzia ziemski halicki (1679–1690) i podsędek halicki (1671–1676). Por. *Urzednicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku. (Ziemia halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy*, oprac. K. Przyboś, Wrocław 1987, s. 388; A. Kaźmierczyk, *Skarbek Krzysztof*, [w:] PSB, t. XXXVIII, Warszawa–Kraków 1997–1998, s. 19–21.

⁴¹ Maciej Stanisław Prokopowicz – pleban parafii pw. Trójcy Świętej w Jędrzejowie od 1699 lub 1700 r., dziekan jędrzejowski. Ostatnia wzmianka źródłowa o nim pochodzi z 1707 r. Por. W. Kowalski, D. Olszewski, *op. cit.*, s. 222.

⁴² Obie te miejscowości w obecnym woj. świętokrzyskim, w pow. kieleckim.

⁴³ Strzeszkowice – wieś w obecnym woj. świętokrzyskim, w pow. jędrzejowskim, około 3 km na północ od Nawarzyc.

⁴⁴ Meszne (*missalia*) – rodzaj daniny rocznej na rzecz parafii, uiszczanej zwykle w zbożu.

pszenicy miary sandomierskiej, oddawane corocznie do kościoła nawarzystego. Szytowski wzbraniał się oddać. Reklewski zaś zasłaniał się pokwitowaniem przez Andrzeja Zebrzydowskiego⁴⁵, opata jędrzejowskiego (wówczas już nieboszczyka), i świadectwem Wincentego Chorszkiewicza, podprzeora jędrzejowskiego. Jan Tarło, archidiakon krakowski i sędzia surogat⁴⁶, zważywszy *pro i contra*, zawyrokował: ponieważ Szytowski objął Niegosławice w roku 1709 z krescencją⁴⁷, więc powinien oddać kwestionowane *missalia* i to w ciągu dni 12^{tu}.

Zmarł (zdaje się w Krakowie) d. 28 maja 1720 r., a Piotr Kazimierz Goszkowski, doktor filozofii, profesor poezji, uczcił zgon jego panegirycznym łacińskim, drukowanym pod tytułem: „Gradus ultimae ad coelestem Coronam”.

Wojciech Ceypler I.U.D., *actuarius* konsystorza krakowskiego, dziekan kapituły kieleckiej, scholastyk, a potem dziekan kolegiaty Wszystkich Świętych w Krakowie⁷⁾.

Już d. 9 sierpnia 1720 r. wydał pozew Stanisławowi Janowi i Annie, małżonkom Melwińskim, dzier[k. 22]żawcom Nawarzyste o to, że oni jak za poprzednika ^a-czyniąc szkody i krzywdy własności kościelnej, ściągnęli na siebie kary dotąd nie wywindykowane z powodu choroby jego, tak znów obecnie nowe krzywdy wyrządzają, mianowicie: wzbraniają wspólnych pastwisk, wolnego wrębu w lesie, wypasają łąki, ciemiężą poddanych plebańskich, nie pozwalają obsiewu na pewnym polu, a tak jego, jak i poddanych szkalują obelżywymi słowami itd. W sprawę włączono Augustyna Wessla, opata jędrzejowskiego⁴⁸, jako głównego właściciela Nawarzyste. Sprawa oparła się o nuncjaturę apostolską, a w roku 1722 nuncjatura wyznaczyła komisję, złożoną z Jana Michała

⁷⁾ Współcześnie z nim Kazimierz Jan Ceypler, doktor filozofii, proboszcz i oficjał wiślicki, kanonik sandomierski, dziekan jędrzejowski, był proboszczem w Mierzwinie.

⁴⁵ Pomyłka pisarza, chodzi o Józefa Bernarda Zembrzydowskiego, opata jędrzejowskiego w latach 1699–1710. Por. W. Bukowski, *op. cit.*, s. 202.

⁴⁶ Jan Joachim Tarło h. Topór (1658–1732) – biskup kijowski (1718) i poznański (1723), archidiakon kapituły katedralnej w Krakowie w latach 1705–1713. Por. P. Nitecki, *op. cit.*, kol. 443; K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. IX, wyd. J.N. Bobrowicz, Lipsk 1842, s. 20.

⁴⁷ Krescencja – plony uzyskane w ciągu jednego roku w gospodarstwie rolnym.

⁴⁸ Augustyn Wessel h. Rogala – biskup inflancki (1724) i kamieniecki (1733), opat jędrzejowski w latach 1711–1723. Por. W. Bukowski, *op. cit.*, s. 203.

Maruchowicza, dziekana u św. Michała na Zamku krakowskim, proboszcza w Małym Książu⁴⁹; Łukasza Łanieckiego, dziekana kurzelewskiego, proboszcza w Krzęcicach; Stanisława Odymalskiego, kanonika sandeckiego, proboszcza w Sędziejowicach, i Józefa Dobrakowskiego, kanonika pileckiego, proboszcza w Młodzawach.

Nie zważając na komisję i wyrok sądowy, Mełwiński robił dalej swoje, owszem gorzej jeszcze, bo rozbijał i kaleczył służbę plebańską, zajmował dobytek plebański, trzymając o głodzie po kilka dni; rozkopał i z ziemią zrównał usypane kopce, żeby zatrzeć ślady granic. Stąd znów w latach 1723–1726 wodzili się po różnych instancjach sądowych.

Kiedy po Mełwińskim wzięła w dzierżawę Nawarzyce Magdalena Zawadzina, wdowa po Sebastianie, z synami Antonim i Marcinem, trwały dalej nieporozumienia, do czego przybył spór o propinację. Na komisję naznaczoną przez konsystorz krakowski w dniu 10 czerwca 1730 r. przyjeżdżali Franciszek z Zarogowa Rogowski, kanonik katedralny plocki, proboszcz mieronicki, Kazimierz [k. 22v] Jan Wójcikiewicz, pleban wodzisławski i Wojciech Chmurzyński, pleban piotrkowicki⁵⁰.

W domu zamieszkiwanym przez Tomasza Bonarskiego, karczmarza protegowanego przez Zawadzinę, d. 11 kwietnia 1729 r. przed południem wybuchł pożar. Przyczyną był podobno zły stan komina, którego poprawić karczmarz nie dbał. Przez otwór znaczny iskra dostała się do plew czy słomy, zatliło się, a przy silnym wietrze onego dnia ogień przeniósł się na pobliskie budynki kościelne, i poszły z dymem organistówka, wikariat, szpital i około 13 innych zabudowań wiejskich, przy czym nie obeszło się bez ofiar w ludziach, bo spaliła się jedna kobieta i dziewczyna pięcioletnia. Po sprowadzeniu klątwy kościelnej na Bonarskiego, zaczął ks. Ceypler dochodzić na nim swoich strat materialnych w sumie 1500 zł.

W roku 1721 d. 22 czerwca zawarł umowę na lat 30 z Andrzejem Ożarowskim, wojskim ziemi chełmskiej, dziedzicem dóbr Lubcza, mocą której Ożarowski dopóki będzie żył, *ob respectum Personae* ks. Ceyplera zobowiązał się z własnej chęci płacić corocznie za wszystkie dziesięciny dworskie i chłopskie z swoich dóbr po 200 zł,

⁴⁹ Jan Michał Maruchowicz – doktor prawa, proboszcz w Książu Małym w latach 1710–1723. Por. J. Wiśniewski, *Dekanat miechowski*, Radom 1917, s. 94–95.

⁵⁰ Wojciech Antoni Chmurzyński – proboszcz w Piotrkowicach (pow. jędrzejowski) od 1725 r. Por. J. Wiśniewski, *Historyczny opis...*, s. 325.

zamiast 170 zł jak dotąd wypłacał z mocy transakcji zrobionej 1684 r. Powyższą umowę zatwierdził w trzy dni potem Konstanty Felicjan Szaniawski, biskup krakowski^{a51}.

Innego rodzaju, bo z przyczyny publicznego odprawienia wesel przez Leyzera, starozakonnego, piwowara z Lubczy, miał z nim sprawę. Posłuchajmy, co Łukasz Urbankiewicz, organista, zeznał na śledztwie d. 4 lutego 1726 r., prowadzonym przez [k. 23]^b Jana Mitelskiego J.U.D., archidiacona [tarnowskiego]⁵², i Baltazara Wypyszkiewicza, prepozyta imielskiego⁵³. Zasługuje tu na zaznaczenie jedna okoliczność, pomijana w sądownictwie obecnie, że przed rozpoczęciem indagacji postawiono organiście pytanie, kiedy ostatni raz odprawił spowiedź świętą? Odpowiedział, że w święto św. Andrzeja Apostoła [30 XI], a potem mówił w te słowa.

Ad interrogatoria Actoris.

Ad 1^{mum} Słyszałem o tem od różnych, iż przeszłego roku 1725 Żyd Leyzer z Lubczy zasprowadzał żydów i żydówek do siebie z różnych miejsc y muzykantów, którzy im na to wesele grali. Tego żydowstwa słyszałem było wiele.

Ad 2^{dum} To jest prawda, że chodziłem z Inhibicyą⁵⁴ od swego Prałata J.X. Plebana do tego żyda d. 26 *Octobris*, zakazując mu, aby żadnej publiki nie czynił, ale te wesela prywatnie odprawił, y iako należy, aby Jura Parochiae zapłacił, lecz on tego nie słuchając, nie dwoie, ale troie wesela odprawił. To mi naostatku powiedział, że gdziekolwiek mi Jego Mość rozkaże, gotów się stawić.

Ad 3^{ium} Powiadali mi, że na te wesela wystawili baldachim, ale nie wiem iaki, y pod nim ślub brali, tak rozumiem, iż tam musiało być wiele katolików.

Ad 4um Słyszałem i o tem, że żyda młodego oblubieńca z Folwarku od Pana Mrozowicza na ten czas Podstarościego pod baldachim, a żydówkę oblubienicę od kowala ze świecami y muzyką tamże na ślub prowadzono.

^{a-a} Zmiana ręki pisarza.

⁵¹ Konstanty Felicjan Szaniawski (1668–1731) – biskup kujawsko-pomorski (1706) i krakowski (1720). Por. P. Nitecki, *op. cit.*, kol. 426.

⁵² Jan Mietelski (zm. 1759) – proboszcz w Książu Małym w latach 1733–1759. Por. J. Wiśniewski, *Dekanat...*, s. 95.

⁵³ Por. J. Szczepaniak, *Najstarsze spisy duchowieństwa diecezji krakowskiej*, „Folia Historica Cracoviensia” 2005, vol. XI, s. 219.

⁵⁴ Inhibicja (łac.) – wstrzymanie postępowania sądowego.

Ad 5um Słyszałem od ludzi, którzy tam na tem weselu byli, że się dziwowali y gorszyli z tego mówiąc: że tak u nas katolików nie masz tego, co u tych żydów.

Ad 6um Widziałem Jm. Pana Domosławskiego y żyda Leyzera w Plebanii, y słyszałem od J.X. Wikaryego i od Pisarza Plebańskiego, że żyd krzyżem prawie leżał przez J.X. Plebanem, y obiecał na kościół oddać złotych sto y puł kopy tarcic.

Ponieważ zeznanie w tejże sprawie drugiego świadka, ks. Franciszka Łaszczyńskiego, miejscowego wikariusza, nie różni się co do treści od poprzedniego, dlatego nie zamieszczamy go tutaj.

Wspomnieliśmy wyżej o puł kopie tarcic. W tym właśnie czasie ks. Ceypler budował plebanię, jak do dziś dnia szczęśliwie dotrwała, a świadczy o tym napis na środkowej belce w sali z datą d. 10 lipca 1725 r.

Wypada też nadmienić tu o jednym szczególe z życia ks. Ceyplera w owym czasie. Szaniawski, biskup krakowski, nosił się z zamiarem od pewnego czasu założenia seminarium i szkół w Kielcach i oddania takowych kongregacji księży zwanych „komunistami”. Kiedy Szaniawski oświadczył się z tem publicznie d. 10 stycznia 1724 r. w pałacu biskupim przy stole, ks. Ceypler ośmielił się wobec biskupa odezwać: „niech sobie gdziekolwiek bądź będą komuniści, byle nie w Kielcach”⁸⁾.

W roku 1730 w nocy z 15 na 16 marca niewykryci łotrzy, wyłamawszy kratę w oknie zakrystii, okradli kościół nawarzycki, zabierając kielich srebrny z pateną i mały portatyl⁵⁵. Nazajutrz pod oknem zakrystii na cmentarzu znaleziono kij i książeczkę żydowską. (Z metryk urodzenia).

W dniu 8 listopada 1731 r. nastąpiła wizyta Michała Kunickiego, biskupa arsihoneńskiego, archidiakona i [k. 24] sufragana krakowskiego⁵⁶. Oto, co w niej czytamy. Chwalebne dzieło zdziałał rządca kościoła, który nie tylko przychodzi z pomocą potrzebom kościoła, dawnościom czasów nadwyreżonego, i plebanię dość elegancką z fundamentu zbudował, ale też uposażenia oblubienicy swojej z całą gorliwością broni. Stąd na tym punkcie stosujemy

⁸⁾ Encyklopedia kościelna, t. X, s. 573.

⁵⁵ Portatyl – mały, przenośny ołtarzyk, używany w czasie podróży.

⁵⁶ Michał Kunicki (1698–1751) – kanonik warmiński, gnieźnieński, poznański, archidiakon krakowski i proboszcz w Książnicach, prekonizowany biskupem tytularnym Arsihone i sufraganiem krakowskim w 1726 r. Por. W.M. Bartel, *Kunicki Michał Ignacy*, [w:] *PSB*, t. XVI, s. 190–191; P. Nitecki, *op. cit.*, kol. 236.

do niego słowa Bernarda św.: uczcie się być matkami dla swoich podwładnych, nie panami. Starajcie się więcej o miłość niż o bojaźń. I chociaż zajdzie niekiedy potrzeba surowości, niech ona będzie ojcowska. *Suspendite verbera, producite ubera*. A dalej zalecił wizytator odnawiać dwa razy w miesiąc *Sanctissimum*, cyborium silniej do ołtarza przymocować i klucz od niego w zakrystii zamykać. Kociołek na wodę chrzcielną pobielić i chrzcielnicę zamykać na kłódkę. Piscynę⁵⁷ za wielkim ołtarzem urządzić i schowanie na oleje święte przyzwoiciej utrzymywać. Na trzech ołtarzach w nawie jako wyszłych z konserwacji zabronił odprawiać mszę, katechizm co niedziela przystępnie dla ludu albo osobiście, albo przez wikariusza wyklądać, nowożeńców nieznających zasad wiary nie łączyć związkiem małżeńskim. Akuszerki dobrego prowadzenia się wybrać i pouczyć, jak w razie potrzeby mają chrzczyć. Ojców zaś chrzestnych pouczać o powinowactwie duchownym. Wyliczywszy dalej braki w metrykach, polecił uzupełnić takowe i w kościele zawsze księgi trzymać. Kościół znacznie zdezelowany, równie jak dom dla służby, wikariat i organistówkę spalone, kostnicę, ogrodzenie cmentarza, wezwawszy pomocy kolatorów i wszelkim możliwym sposobem budować i reperować. Parafianie żeby u akatolików nie pracowali w dni świąteczne i w razie choroby wcześniej sprowadzili kapłana... [k. 24v] Organistę oddanego pijaństwu upominać, żeby się poprawił i na południe dzwonił. Rozpoczęte prawo o wolne pastwiska z dzierżawczynią Nawarzyć nakazał kontynuować dalej, a roztrząsnąwszy kompozycję co do dziesięciny z Konar z krzywdą kościoła wykupywaną, czynić starania o powiększenie płacy. Kompozycję zaś zrobioną co do dóbr Lubcza ingrossować w akta. Grunta kościoła lubeckiego, teraz filii, przy pomocy prawa windykować, a wszelkie prawa obydwóch parafii zbierać, wyszukiwać i w jedną księgę spisać. Żydom zabraniać piwo ważyć w niedziele i święta. Przy tym cmentarz w Lubczy ogrodzony zamykać na kłódkę przed godziną i mieć u siebie klucz, i na nim na znak, że tu niegdyś kościół stał, krzyż okazalszy postawić. Organista robiąc spis ludności do spowiedzi wielkanocnej, niech sporządzi wykaz bierzmowanych parafian.

⁵⁷ Piscina – kamienna misa z wodą, służąca do ablucji kapłańskich w czasie mszy i mycia naczyń liturgicznych, umieszczana zazwyczaj w ozdobnej niszy koło ołtarza.

Stefan Bidziński, wojewoda sandomierski, starosta żarnowiecki *etc.*⁵⁸, robiąc testament w Szańcu d. 19 października 1703 r. zamieścił w końcu jego te słowa: „znajdują się niektóre retenta⁵⁹ dziesięcin pieniężnych do różnych kościołów jako to, Gnoieńskiego, Brzegowskiego, Nawarzyckiego, z którymi uczyniwszy porachowanie *ab ultima quietatione*, albo raczej według rejestrów moich expensowych (bo i kwity nie zawsze odbierano) zupełną satysfakcję uczynić ordynuję”. Ks. Ceypler, mając zapewne nadzieję wywindykować co do sukcesorów Bidzińskiego, rozpoczął z nimi prawo [w] 1736 r., ale bez pożytku, a nawet, jak się zdaje, przyszło mu w końcu dopłacić jeszcze. Ze sprawy z tego powodu dowiadujemy się, że matka ks. Ceyplera dziedziczyła dział wsi Przegorzały, leżącej w parafii zwierzynieckiej blisko Krakowa⁶⁰. [k. 25]

W roku 1741 spadł cios dotkliwy na parafię, bo d. 6 lutego po północy wszczął się przypadkiem w kościele ogień i pochłonął kościół. Zakrystia jednakże z aparatami i rekwizytami, jak również dzwonnica drewniana z dwoma dzwonami uratowane zostały. (Z notatki w metrykach ślubnych).

W roku 1744 d. 14 sierpnia ks. Ceypler ochrzcił nawróconą żydówkę, a po tej dacie już go nie spotykamy w metrykach. Zmarł, lecz o dacie śmierci i miejscu nie posiadamy dokładnych wiadomości.

Szymon Aleksander Mielicki h. Ostoja, kustosz wielkooksiąski.

Kończył nauki w Krakowie i seminarium tamże na Zamku. Na kapłana wyświęcał go Michał Kunicki, biskup sufragan krakowski. Na probostwo nawarzyckie otrzymał prowizję 11 października 1747 r.

W kilka tygodni, bo na dniu 7 grudnia tegoż roku, przybył z wizytą Franciszek Potkański, kanonik katedralny chełmski, prepozyt zwoleński⁶¹, delegowany do odbywania wizyt pasterskich. W wizycie

⁵⁸ Stefan Bidziński h. Janina (ok. 1630–1704) – wojewoda sandomierski (od 1697), kasztelan sandomierski (1685–1697), strażnik wielki koronny (1668–1696), starosta żarnowiecki (1676). Por. K. Piwarski, *Bidziński Stefan*, [w:] *PSB*, t. II, Kraków 1936, s. 20–22.

⁵⁹ Retenta – reszta długu, niespłaconej należności.

⁶⁰ Przegorzały – dawna wieś w parafii Zwierzyniec, obecnie w granicach miasta Krakowa.

⁶¹ Franciszek Potkański h. Brochwicz (ok. 1710–1789) – kanonik łucki, chełmski, sandomierski i krakowski, sufragan krakowski w latach 1753–1786. Por. W. Baczkowska, W. Szczygielski, *Potkański (Podkański) Franciszek*, [w:] *PSB*, t. XXVII, Wrocław 1983, s. 722–724; P. Nitecki, *op. cit.*, kol. 357–358.

czytamy, że murowano kościół po spaleniu. (Murowano go już od czerwca). Nabożeństwo parafialne odbywano w tymczasowo zbudowanej kaplicy z drzewa.

Nie chcę nudzić szanownego czytelnika opisem gruntów należących do probostwa, jak to ma wizyta. Zaznaczam tylko dwa wyrazy niespotykane w słownikach łacińsko-polskich. Z tych pierwszy *lupuarium*, znaczy „chmielnik”. (Plebani mieli tu swój browar). Drugi wyraz *gurgustini* alias „chałupnicy”.

Podobnie nie będziemy się zastanawiali nad inwentar[*k. 25v*]rzem kościelnym, przy tej okazji spisany, a który za pierwszy z dokładniejszych, starszych inwentarzy uważać należy. W inwentarzu gospodarczym powiedziano, że skutkiem powietrza na bydło *in anno currenti* cała obora zesła. Tam także czytamy, że ks. Ceypler zajmował się pszczelnictwem, bo po śmierci jego zostało 17 uli z pszczołami.

Wyraziwszy wizytator życzenie, żeby pleban nie szczędził pokornych prośb do patronów kościoła w celu jak najprędszego ukończenia rozpoczętej budowy, nie pominął milczeniem Lubczy, gdyż polecił przy pomocy parafian lepiej ogrodzić cmentarz w Lubczy, drzwi zamykać na kłódkę i postawić na nim krzyż, wieżyczkę z dzwonkiem dla dzwonienia trzy razy dziennie na Anioł Pański. Zaznaczyć tu należy ciągłą troskę zwierzchników kościelnych o to, żeby szanowano miejsce, gdzie ongi stał kościół⁹⁾.

Od czasu objęcia probostwa ks. Matelski [*s*] nie zgadzał się na umowę zawartą na 30 lat przez swego poprzednika co do dziesięciny z Lubczy. Z tego powodu wiódł prawo z Zuzanną z Borowa Ożarowską (kalwinką), wojską chełmską, dziedziczką Lubczy, Woli Lubeckiej, Przewód, i z Teodorem de Bibersztejn Orzechowskim, podstolim lubelskim, posesorem tychże dóbr. W końcu Ożarowska ustąpiła, w liście pisanym d. 17 grudnia 1751 r. oświadczyła się z tymi słowy: [*k. 26*] „na przyszły zaś rok pozwalam wytykać sobie, jak będzie należało”.

Żeby uniknąć kwestii spornych co do tej dziesięciny, poczynił odpowiednie starania, a Nuncjatura Apostolska dekretem w Warszawie d. 26 lutego 1757 r. przysądziła raz na zawsze kościołowi nadarzyckiemu dziesięcinę dworską i gromadzką z Lubczy, Woli Lubeckiej i Przewód.

⁹⁾ W inwentarzu z roku 1792 tak jeszcze o tym miejscu czytamy: „[...] Cmentarz zawsze w ogrodzeniu przez staranie tamecznych Parafianów utrzymuje się, mający figurę na środku onego Krzyżową, a przeciw sprzeciwieństwu Heretyków przez różne *Substelia* idąc prawem umocowaną. W tym cmentarzu umarli się nie grzebią”.

Znajduje się też wzmianka (dokumentu brak), iż z Szymonem Strzelbickim, dzierżawcą Nawarzyc, jako plenipotentem Adama z Liptowa i Orawy Komorowskiego, prymasa, tynieckiego i jędrzejowskiego komendatoryjnego opata⁶², zawarł dobrowolną umowę w Skierniewicach d. 21 października 1755 r. co do wolnej propinacji.

W roku 1756 d. 25 sierpnia wydał pozew Barbarze Stradomskiej, dziedzicze działu w Lubochowach, i kmieciom osiadłym na tejże części działu o zaległą dziesięcinę od czasu ostatniego pokwitowania.

W tymże roku wydał pozew Adamowi Wielowiejskiemu, majorowi dragonów i posesorowi Lubczy, Woli Lubeckiej i Przewód⁶³ o wzbranie dziesięciny z pewnych pustek wiejskich.

Z Konstancją z Krzeczowskich Dembińską, wdowa po chorążym księstw zatorskiego i oświęcimskiego, dożywotnią panią Konar, zawarł umowę co do zwożenia dziesięciny dworskiej z Konar, na wzór umów zawartych przez nieboszczyka jej męża ze Strzeżkowicami, Piskorowicami i Mieronicami, a mianowicie: 1° że pleban będzie trzymał ciągle przez całe żniwa wytykacza, który bez żadnych zwłok, odkładań do jutra, [k. 26v] ma brać przypadającą dziesięcinę; 2° jeśliby zaś nie starał się takowej zwozić, właścicielka będzie takową zwoziła swoim sprzężajem, lecz nie poza wieś Konary, tylko u mieszkańca wsi ją złoży (którego za to ma pleban

⁶² Adam Ignacy Komorowski h. Korczak (ok. 1699–1759) – prepozyt i oficjał kolegiaty pilickiej (1724), kanonik tarnowski (1724) oraz krakowski (1736), opat komendatoryjny lubiński (1738), biskup nominat inflancki (1738), prepozyt komendatoryjny bożogrobców miechowskich (1739), prymas Polski (1748), opat komendatoryjny tyniecki (1748?) i jędrzejowski (1753–1759). Por. H. Dymińska, *Komorowski Adam Ignacy*, [w:] *PSB*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 405–407; W. Bukowski, *op. cit.*, s. 200–201; P. Nitecki, *op. cit.*, kol. 209–210.

⁶³ Adam Wielowiejski *vel* Wielowiejski (1705–1783) – syn Aleksandra, skarbnika krakowskiego i Joanny Russockiej. Uczył się w korpusie paziów w Dreźnie. Po powrocie do kraju był pułkownikiem dragonów Królowej Jadwigi, a następnie generałem wojsk polskich (w latach 1773–1776). Dwukrotnie żonaty. Po raz pierwszy z Marią Ożarowską, córką Andrzeja Ożarowskiego i Zuzanny z Russockich, a po jej śmierci z Ludwiką Suchodolską. Od 1753 r. Adam dzierżawił Lubczę od ciotki i świekry swej Zuzanny Ożarowskiej, trzy lata później zaś majątek ten nabył. Por. S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 83. W tym miejscu trzeba sprostować pomyłkę. W opublikowanej na łamach „Przeglądu Nauk Historycznych” pierwszej części omawianego źródła postać ta została przeze mnie błędnie zidentyfikowana jako Adam Wielowiejski (1835–1901), prezes Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Kielcach. Por. M. Karkocha, *Relacja...*, s. 240, przyp. 26.

poczęstować). Wtedy zwiezione zboże ma pleban wymłócić i zabrać, a słomę zostawić, żeby ziemi nie ubożyć.

Rezydując stale przy parafii, zmarł 18 kwietnia 1758 r. w Nawarzychach, opatrzony św. sakramentami. Na grobie przez ołtarzem Pana Jezusa Ukrzyżowanego położono płytę kamienną z napisem, której obecnie nie ma^b. [k. 27]

Jan z Matty Kotański, doktor filozofii i profesor Akademii Krakowskiej.

Z egzekutorami testamentu ks. Mietelskiego miał długi spór w konsystorzu krakowskim. Wzbraniał się zapłacić połowy z dochodów probostwa. Na komisję wyznaczoną przez władzę diecezjalną 29 stycznia 1759 r. przyjeżdżali ze strony egzekutorów Bonawentura Szaniawski, prepozyt z Krzcięcic⁶⁴, Jan Dulembki, pleban z Chlewic, i Jan Nowakiewicz, pleban z Piotrkowic, zaś ze strony ks. Kotańskiego Andrzej Chyliński, dziekan ksiąski, proboszcz ze Słaboszowa⁶⁵, i Wawrzyniec Żurkowski, scholastyk nowokorczyński, pleban z Moskarzowa.

W roku 1763 d. 8 lipca złożył w akta konsystorza krakowskiego umowę zawartą przez poprzednika swego z Konstancją Dembińską, wdową z Konar, co do zwożenia dziesięciny, o czym mówiliśmy wyżej.

Tegoż roku miał z nią sprawę o dziesięcinę z Dębian, do rozpatrzenia której władza konsystorska delegowała komisję złożoną z Andrzeja Lipiewicza U.I.D., kustosa kolegiaty Wszystkich Świętych, proboszcza w Luborzycy; Stanisława Ficzkiewicza, prepozyta kolegiaty u św. Anny, a kanclerza u Wszystkich Świętych; Andrzeja Chylińskiego, dziekana ksiąskiego, proboszcza w Słaboszowie; Jakuba Królikowskiego, dziekana sokolińskiego, proboszcza w Sancygniowie, a to ze strony powoda, i z Józefa Rychłowskiego, kanonika warszawskiego, proboszcza w Mieronicach⁶⁶; [k. 27v] Stanisława Dobrakowskiego, kanonika kolegiaty Wszystkich Świętych

^{b-b} Zmiana ręki pisarza (pisarz nr 2).

⁶⁴ Bonawentura Szaniawski – kanonik liwski, proboszcz w Krzcięcicach od 1747 r. Por. J. Wiśniewski, *Historyczny opis...*, s. 100.

⁶⁵ Andrzej Chyliński (zm. 1783) – dziekan ksiąski (1753), kanonik skalbmierski, przez 45 lat był proboszczem w Słaboszowie. Por. J. Wiśniewski, *Dekanat...*, s. 208.

⁶⁶ J. Wiśniewski (*Historyczny opis...*, s. 289) notuje, że ks. Józef Rychłowski był plebanem w Mieronicach w latach 1777–1793.

w Krakowie, proboszcza z Michałowa, i Ignacego Kotowskiego, prepozyta z Imielna ze strony pozwanej.

Na dzień 16 października 1780 r. naznaczony był urzędownie do wytykania [s] granic między Strzeżkowicami, Piskorzowicami⁶⁷, Konarami, dziedzictwem Piotra Dembińskiego, starosty wielickiego (w skutek jego starań), a także między Przyłękiem, Przyłęczkiem, dziedzictwem Franciszka hrabiego na Żywcu i Pieskowej Skale Wielopolskiego, margrabiego myszkowskiego. Ponieważ dobra Nawarzyckie i plebańskie graniczyły z niektórymi z przytoczonych wsi, przeto wezwanie do stawienia się w terminie otrzymał Bernard Niegolewski, opat klaustralny jędrzejowski⁶⁸, a także i pleban nawarzycki ks. Kotański.

Z przyczyny sąsiedztwa granic w różnych miejscach nie zbywało na wzajemnych pretensjach, a w dalszym ciągu na pozwach sądowych. Plebani uskarżali się na wiolencje ze strony dzierżawców Nawarzyc; dzierżawcy, a właściwie opaci jędrzejowscy, zarzucali plebanom wyrąbywanie lasów, przywłaszczanie sobie^c coraz więcej własności klasztornej przez karczunki. Z tych tedy powodów Adam hrabia na Przerembie Przerębski, kustosz koronny, opat komendatoryjny jędrzejowski, dóbr Niegosławic i Nawarzyc z przyległościami do opactwa na[k. 28]leżących dożywotni dziedzic⁶⁹, d. 9 sierpnia 1781 r. podczas zjazdu sądowego w Nawarzycach, za pośrednictwem głównie Antoniego Römpera, pułkownika, i innych proszonych przyjaciół, zrobił z ks. Kotańskim komplanację treści takiej. 1° Zabezpieczył wieczystymi czasy szerokość, długość i rozległość, jak są, gruntów i ogrodów plebańskich, oprócz jednej Przechki, znajdującej się przy drodze od Niegosławic do Książa Małego i dalej. A dla wzajemnego spokoju sprowadzą przysięgłego geometrę, który grunta, wszystkie pólanki i ogrody rozmierzy, okopcuje. 2° Zabezpieczał plebanowi i jego następcom wolny wrąb na opał i nieuchronne potrzeby w lasach, w miejscach naznaczonych dawnym zwyczajem, podobnież wolne pastwiska dla bydła plebańskiego z bydłem dworskim i gromadzkim podług dawnego używania.

^c Słowo nadpisane nad wierszem.

⁶⁷ Piskorzowice – obecnie część wsi Strzeszkowice.

⁶⁸ Bernard Niegolewski h. Grzymała – opat jędrzejowski w latach 1771–1791. Por. W. Bukowski, *op. cit.*, s. 203–204.

⁶⁹ Adam Przerębski h. Nowina – kanonik krakowski i wrocławski, kustosz koronny (1765), pisarz wielki koronny (1790), opat komendatoryjny jędrzejowski co najmniej od 1760 do 1811 r. Por. *ibidem*, s. 201.

3^{io} Dziesięcina, jak wówczas i z których gruntów plebańskich odbierał, tak i na potem wydawaną mu być miała. A że rola pusta kmieca jedna przyłączona została do folwarku nowego, Adamowa (nazwisko od założyciela), zaczynająca się od granicy zakrzowskiej, dziesięcinę z niej *grani rotundi* wtenczas, gdy takim ziarnem okrągłym obsiewana będzie, kustosz koronny oddawać plebanowi przyrzekł. 4° Dymowe z szkółki, czyli szpitala nawarzyckiego przez lat kilka do gromady nieopłacone, plebanowi kondonuje się⁷⁰. Na przyszły zaś czas, zaczynając od raty wrześniowej, podług ustawy Rzezypospolitej po złotych 7 [k. 28v] pleban opłacać powinien będzie. Wszelkie pretensje w manifestach i terminach wyrażone niniejsza komplancją umorzyli i strony obiedwie wzajemnie pokwitowały się.

Niedługo atoli korzystał z powyższych łask ks. Kotański, gdyż 4 listopada 1782 r. przeniósł się do wieczności.

W szeregu plebanów nawarzyckich należy mu się najzaszczytniejsze miejsce. Oprócz ujmowania się za całością własności kościelnej, on najwięcej przyczynił się do uporządkowania i upiększenia nowo wzniesionej świątyni Pańskiej. Jakoż czytamy w inwentarzu, że on [u] 1772 r. wytynkował wewnątrz kościół i wybielił. Położył w kościele posadzkę z marmuru białego i czarnego. Dał odrzwia z kamienia ciosowego, kwadratowego u drzwi wielkich od zachodu. Sprawił ołtarz wielki i dwa boczne w nawie, gustowne, snycerską robotą, zastosowane ściśle do stylu kościoła; takowe na kolor szafirowy pomalował, wyzłocił, obrazy w nich, niektóre szkoły włoskiej, umieścił. Mówiąc o obrazach, trzeba nadmienić, iż on także upiększył świątynię przez sprawienie czterech obrazów przedstawiających czterech ewangelistów, pędzla Molitora⁷¹, oprawnych w ramy rzeźbione, suto złożone, pięćłokciowej wysokości, on postawił gustowny chór w znacznej części rzeźbiony i organ o ośmiu głosach z piękną strukturą. Tak przyozdobiwszy dom Boży dopiero postarał się o pozwolenie celebrowania w kościele niekon-[k. 29] d-^osekrowanym, dane mu przez władzę diecezjalną 3 lipca 1781 r. A kiedy zmarł Adam Przerębski, o którym mówiliśmy wyżej, ustanowiony przez Józefa Olechowskiego, sufragana i archidiacona

⁷⁰ Kondonować (z łac.) – podarować, ustąpić.

⁷¹ Franciszek Ignacy Molitor (1741–1794) – malarz krakowski działający na dworze króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Tworzył freski i obrazy o tematyce religijnej, a także portrety. Jego uczniem był m.in. Michał Stachowicz. Por. J. Lepiarczyk, *Molitor (Mollitor) Franciszek Ignacy*, [w:] *PSB*, t. XXI, Wrocław 1976, s. 629.

krakowskiego⁷², protektorem kościoła nawarzyckiego, z funduszu po ks. Kotańskim sfundował jeszcze ambonę, chrzcielnicę i dwa konfesjonały, z których chrzcielnicę w części pozłocił i biało polakierował. O tej ambonie i chrzcielnicy godnych widzenia mówiliśmy już gdzie indziej⁷³.

Dominik h. Kolumna Walewski, kanonik inflancki, pułtuski.

Pochodził z województwa sieradzkiego. Urodził się d. 5 lipca 1756 r. Na kapłana poświęcony został w mieście Wieluniu d. 29 września 1779 r. przez Ignacego Kozierowskiego, biskupa adratyńskiego, sufragana gnieźnieńskiego⁷⁴. W czasie bytności swojej na naukach w Rzymie instytuował się na probostwo nawarzyckie przez prokuratora, ks. Józefa Rychłowskiego, kanonika warszawskiego, proboszcza w Mieronicach, d. 26 lipca 1783 r.

Znajduje się wzmianka o wizycie generalnej Kochańskiego⁷⁵ w tymże roku odprawionej, ale nie ma w miejscowych dokumentach dekretu wizytacyjnego.

W roku 1789 komisarze rządowi sporządzili szczegółowe tabele dochodów plebańskich. Czyniono to w tym celu, żeby się dowiedzieć, ile przypadnie „ofiary” na wojsko, potrącając grosz dwudziesty od czystej intraty. Ofiara [k. 29v] rzeczona wynosiła w Nawarzacach 534 zł i 22 gr od czystej intraty 2673 zł i 20 gr. Tak zaprzysiągł ks. Walewski.

Po spaleniu się kilku gospodarczych budynków od pioruna w roku 1790, ks. Walewski pobudował nowe swoi własnym kosztem, a przedtem jeszcze wystawił browar.

Zaprowadził w roku 1791 nabożeństwo pasyjne w niedzielę Wielkiego Postu.

Adam Przerębski *etc.* na mocy plenipotencji od ks. Walewskiego sobie danej 31 maja 1799 r., wypuścił d. 4 czerwca r.t. w dierzawę probostwo nawarzyckie Bonawenturze i Tekli Rożyńskim z Sieńska wraz z wolną propinacją, wolnym wrębem i wolnym szynkiem. W roku 1803 robiono konsygnacje praw i służebności, przysługujących kościołowi.

⁷² Józef Olechowski (1735–1806) – biskup sufragan krakowski od 1786, archidiakon krakowskiej kapituły katedralnej w latach 1776–1806. Por. W.M. Bartel, *Olechowski Józef*, [w:] *PSB*, t. XXIII, s. 738–739; P. Nitecki, *op. cit.*, kol. 319.

⁷³ W części pierwszej dokumentu. Por. M. Karkocha, *op. cit.*, s. 253.

⁷⁴ Ignacy Augustyn Kozierowski (1708–1791) – prepozyt w Mstyczowie, biskup tytularny Adrane (1762), sufragan gnieźnieński. Por. P. Nitecki, *op. cit.*, kol. 222.

⁷⁵ Jan Melchior Kochański (zm. 1788) – biskup tytularny Dionysios i sufragan chełmski od 1762 r. (*ibidem*, kol. 207–208).

Zmarł d. 10 czerwca 1806 r.⁷⁶ Jego to podobno ma być portret, malowany olejno na płótnie, znajdujący się dotąd w zakrystii.

Marcin Karol Sławiński, doktor świętej teologii, kanonik kolegiaty św. Anny w Krakowie, dziekan dekanatu jędrzejowskiego.

Z czasu bytności jego na probostwie to tylko mamy do zantowania:

Po podwyższeniu podatku „ofiary” do 50 od sta, kiedy wedle reskryptu Wysokiej Komisji Rządowej Przychodów [k. 30] i Skarbu z daty 27 listopada 1828 r. № 82 660 z Dyrekcji Kontroli Sekcji Dochodów Stałych wydanego, dozwolono odciągać na utrzymanie beneficjanta 1800 złp rocznie od zaprzysiężonej intraty, pokazało się, że ks. Sławiński od 1 czerwca 1810 r. do d. 31 maja 1815 r. nadpłacił 4816 złp i 10 gr, czyli że nadpłacił corocznie 963 złp i 8 gr.

W roku 1820 odbywały się komisje świecko-duchowne do zamiany dziesięcin, wskutek dekretu cesarsko-królewskiego z d. 6/18 marca 1817 r. Ks. Sławiński, jako dziekan jędrzejowski, delegowany został komisarzem biskupim do tej czynności przez Zglenickiego, archidiacona i oficjała krakowskiego w roku 1818.

Zmarł w Nawarzacach 27 sierpnia 1825 r. w wieku 64 lat.

Michał Komoniewski, ostatni kanonik kaznodzieja kolegiaty skalbmierskiej i kanonik honorowy kieleckiej⁷⁷.

Już powyższymi godnościami zaszczycony przybył tutaj z probostwa w Kalinie Wielkiej.

⁷⁶ Michał Kobierecki w swojej monografii rodziny Walewskich podaje inną datę dzienną śmierci Dominika – 8 czerwca. Por. idem, *Walewscy herbu Kolumna w XVII–XVIII wieku. Genealogia. Majętności. Działalność publiczna*, Łódź 2008, s. 125.

⁷⁷ Michał Komoniewski – urodził się 5 IX 1776 r. w Skalbmierzu, pochodził ze stanu mieszczańskiego. Kształcił się w Dąbrowie (Galicja) i Tarnowie. Był słuchaczem filozofii w Krakowie, potem odbył studia w kieleckim Seminarium Duchownym. Po otrzymaniu święceń kapłańskich (1805) sprawował obowiązki wikariusza w Stradowie. Następnie przez 20 lat pracował jako kaznodzieja w Wiślicy i Skalbmierzu oraz nauczyciel w szkole w Skalbmierzu. Od 1825 r. administrował parafią w Kalinie Wielkiej, a od 1831 r. był plebanem w Nawarzacach i administratorem w Piotrkowicach. Został kanonikiem honorowym kolegiaty kieleckiej i skalbmierskiej. Por. ADK, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/3, s. 48; Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/6a, s. 113–114 (*Curriculum vitae* z 1835 r.).

Obejmując probostwo nawarzyckie, zastał kościół i budynki plebańskie w stanie godnym oplakania, „najgorszym”. W roku 1828 miała miejsce jakaś wizyta, a wskutek niej w roku następnym przysłano z konsystorza krakowskiego za N° 105 ks. Komoniewskiemu monitę *ex re* pustek. Mimo woli nasuwa mi się tu na myśl znane [k. 30v] przysłowie o ślusarzu i kowalu... Zachęcony do działania przez zwierzchność diecezjalną (której znany był ze swojej gorliwości), jał się z całym zapalem do różnych restauracji i przy pomocy Bożej, częścią swoim kosztem, częścią ofiarami parafian zrobił to:

1° Dał na kościele „belk królowę”, wszystkie łąty nowe i pokrył go nowym gontem cały.

2° Pod dzwonnice dał nowe przyciesi⁷⁸, a u góry nowe wiązania dębowe, wierzch cały nowy i obił takową nowymi deskami.

3° Ambonę dotąd nieodmalowaną swoim kosztem kazał pomalować; ołtarze odczyścił i odmalował.

4° W kaplicy przedpogrzebowej, Ogrójcem zwanej, dał przyciesi nowe, cały dach nowy, podłogę, drzwi podwójne. Zrobił na niej facjatę, małą kopułkę z dzwonkiem. Na facjacie kazał wymalować św. Michała Archanioła „bardzo pięknie i kształtnie”. I to wszystko kosztem swoim.

5° Cmentarz przy kościele zostający bez żadnego ogrodzenia, ogroził balaskami dębowymi, nowymi. Postawił bramę nową, zamykaną. Nad bramą umieścił Pana Jezusa na krzyżu, a poniżej dwóch aniołów pięknie odmalowanych, „co nawet i kościół zrobiło”. Od strony zaś południowej, za kościołem, usypał wały obronne.

6° W plebanii zaciągnął nowe przyciesi i cały budynek podniósł. Dał nowe krokwy, łąty i cały dach nowy. [k. 31]

Pozostaje jeszcze sześć pozycji restauracji przez niego dokonanych, na wikariacie, organarni⁷⁹ i innych gospodarskich zabudowaniach, ale pomijam takowe, żeby nie nudzić czytelnika.

W końcu odzalaował groszy dziesięć na stempel, a Dozór Kościelny dał mu na nim świadectwo 20 grudnia 1836 r. z wyszczególnieniem wszystkich robót przez niego dopełnionych. Z tego to świadectwa pochodzi, cośmy o restauracjach powiedzieli. Bez niego nie wiedzielibyśmy, czy robił co przy kościele, czy nie.

⁷⁸ Przyciesie – podwalina, na której opiera się ściana.

⁷⁹ Organaria – organistówka.

Zasłużwszy się dobrze parafii, poszedł po zapłatę do Pana 22 czerwca 1842 r.

Aleksander Winczakiewicz, kandydat świętej teologii, kanonik honorowy kielecki⁸⁰.

Będącemu wiceregenssem i profesorem seminarium kieleckiego Ludwik Łętowski, administrator diecezji krakowskiej i wikariusz apostolski⁸¹, d. 8 lipca 1842 r. konferował probostwo nawarzyckie. Zostawszy później regensem seminarium i wizytatorem klasztorów, wziął probostwo w Kurzelowie i zmarł tamże 1867 r.

Antoni Bogdański, były dziekan wawrzeńczycki⁸².

Objąwszy zarząd parafii w roku 1849, krótko jej przewodniczył, gdyż zmarł 16 maja 1851 r. [k. 31v]

⁸⁰ Aleksander Winczakiewicz – urodził się 3 II 1815 r. w Kurzelowie, pochodził ze stanu mieszczańskiego. Nauki elementarne pobierał w domu, potem kształcił się w szkołach w Kielcach i w liceum w Krakowie (1824–1833). Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości wstąpił do Seminarium Diecezjalnego w Krakowie, skąd po roku przeniósł się Seminarium Duchownego w Kielcach, a w 1835 r. do Seminarium Głównego w Warszawie. W roku następnym zaliczony został w poczet alumnów Akademii Duchownej Rzymskokatolickiej w Warszawie, którą ukończył w 1839 r. uzyskując stopień kandydata świętej teologii. Był następnie profesorem kieleckiego seminarium (1839) i wiceregenssem (1841). W roku 1846 został mianowany kanonikiem honorowym kolegiaty kieleckiej. W latach 1842–1848 sprawował obowiązki proboszcza w Nawarzacach. Przeszedł potem na probostwo w Rokitnie i w Kurzelowie (1857), gdzie zmarł. Por. ADK, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, s. 1136–1137; Akta kurialne ogólne. *Życiorysy kapłanów 1835–1840*, sygn. OP-X/6b, s. 304.

⁸¹ Ludwik Łętowski (1786–1868) – administrator i wikariusz apostolski diecezji kielecko-krakowskiej w latach 1841–1848, biskup tytularny Joppy. Por. H. Barycz, *Łętowski Ludwik*, [w:] *PSB*, t. XVIII, Wrocław 1973, s. 361–364; P. Nitecki, *op. cit.*, kol. 263.

⁸² Antoni Bogdański – urodził się 11 VI 1795 r. w Nawojowie w Galicji. Ukończył szkołę podstawową w Sandzcu i gimnazjum w Podoleńcu (1807–1814). W latach 1819–1821 słuchał wymowy kaznodziejskiej, hermeneutyki i prawa na Uniwersytecie Krakowskim, a następnie wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach. Święcenia kapłańskie uzyskał 14 VII 1823 r. Pracował potem jako wikariusz w Wawrzeńczykach (1824) i pleban w Poborowicach (1825–1831). Od 1832 r. pełnił funkcję proboszcza w Brzesku Starym i zarazem administratora parafii Brzesko Nowe. W roku 1849 przeszedł na parafię Nawarzyce, gdzie zmarł dwa lata później. ADK, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, s. 58–59. Por. też *ibidem*, Akta konsystorskie parafii Nawarzyce 1806–1937, sygn. PN-5/1, k. 161 (*Curriculum vitae* ks. Bogdańskiego) i k. 164 (prezenta na parafię w Poborowicach).

Julian Grochalski, kandydat świętej teologii, profesor seminarium kieleckiego.

I ten mało co dłużej rządził parafia, umierając 15 czerwca 1854 r., przeżywszy lat 34, kapłaństwa 10.

Michał Chawłowski, ostatni z plebanów nawarzyckich kano-
nicznie instytuowany⁸³. W roku 1866 przeniesiony został do Wolicy
i tam doczekawszy sędziwego wieku, zmarł 5 listopada 1891 r.,
licząc 76 lat^d. [k. 32]

Ksiądz Kajetan Świdorski⁸⁴. Objął kościół w stanie oplakany.

Poprzednikowi nie można zarzucać niedbalstwa – owszem, mając
anszlagi⁸⁵ zrobione jeszcze w roku 1848, a w dwa lata zatwierdzone
przez Rząd Gubernialny Radomski, po trzykrotnym spełnieniu
na niczym licytacji na podjęcie się entreprzy⁸⁶ reparacji kościoła
i ogrodzenia cmentarza – nie żałował papieru na liczne korespon-
dencje z władzami. Tymczasem nie robiono nic, a pustka stawała
się coraz większa. W oknach kościelnych brakowało całych kwater.
Przez dach na kościele, podobniejszy do starego przetaka, spływały
strumienie wody na sklepienia podczas każdego deszczu. Przyszło
do tego, że tęcza sklepienia dzieląca prezbiterium od nawy zaryso-
wała się, wewnątrz poczęły całymi kawałkami odpadać tynki i tylko
pod strachem Bożym i niebezpieczeństwem odbywało się nabożeń-
stwo przez wielkim ołtarzem. W dodatku, z powodu braku scho-
dów, stała w kościele drabina, a organista wołał po niej windować

^{d-d} Zmiana ręki pisarza (pisarz nr 2).

⁸³ Michał Chawłowski – urodził się 23 IX 1815 r. w Katarczyni w guberni
płockiej. Pochodził ze stanu szlacheckiego. Słuchał nauk w szkołach skempskich,
po ukończeniu których w 1832 r. pozostał przy rodzicach przez trzy lata. W roku
1835 wstąpił do Seminarium Archidiecezjalnego w Warszawie, by pod dwóch la-
tach przenieść się do Seminarium Duchownego w Kielcach. Świecenia kapłańskie
otrzymał 25 VII 1839 r. Pracował najpierw jako wikariusz w Wiślicy, Miechowie
(1842) i Jędrzejowie (1843), potem zaś administrował parafiami w Kozłowie (od
1845) i Kluczewsku (od 1849). W 1850 r. został wikariuszem w Sławkowie, a czte-
ry lata później proboszczem w Nawarżycach. ADK, Akta konsystorskie. *Status
cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, s. 94–95; Akta kurialne ogólne. *Życiorysy kapła-
nów 1835–1840*, sygn. OP-X/6a, s. 33.

⁸⁴ Informacje biograficzne por. ADK, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–
1929, sygn. OP-X/13, s. 1014–1015; J. Wiśniewski, *Historyczny opis...*, s. 317
(tu rok 1906 jako data zgonu ks. Świdorskiego).

⁸⁵ Anszlag – kosztorys.

⁸⁶ Entrepriza (fr.) – przedsięwzięcie.

się na chór aniżeli poprawić schody. Podobnie zdezelowaną była dzwonnica i budynki plebańskie.

W takim stanie rzeczy pierwszą czynnością nowo przybyłego plebana było to, że sprowadziwszy szklarza, swoim kosztem kazał poreparować okna, przez co mógł odtąd udzielać komunii św., bez obawy porwania przez wiatr partykuł świętych z puszki, i zagroził drogę różnemu ptactwu, gnieźdzącemu się całymi masami za obrazami i zanieczyszczającemu dom Boży. [k. 32v]

Następnie [w] 1867 r. zabrał się do zbierania ofiar dobrowolnych w parafii na pokrycie nowe kościoła, zakrystii, kruchty, dzwonnicy. Znalazłszy znaczną pomoc w ofiarowaniu na ten cel 305 rub. przez p. Adama Wielowiejskiego, dziedzica Lubczy z przyległościami⁸⁷, kosztem 558 rub. i 96 kop. zabezpieczył kościół i dzwonnice od dezolacji, żywiąc przez cały czas trwania robót wszystkich rzemieślników bezpłatnie.

Nie będziemy zajmować się wyliczaniem drobiazgowym, co i kiedy w następnych latach robiono dla upiększenia świątyni Pańskiej, obecnie tak mile przedstawiającej się oczom każdego; ile przybyło aparatów i innych rekwizytów kościelnych. Zanotujemy tylko ważniejsze fakty.

W roku 1875 ze składek parafian w sumie 520 rub., z dołożeniem przez ks. Świderskiego jeszcze 200 rub., przeprowadzono gruntowną restaurację plebanii.

W roku 1878 postawiono nowy dom dla służby kościelnej, stodołę plebańską i ogrodzono cmentarz. Koszt tych robót uczyniły 271 rub. 97 kop.

W roku 1883 restaurowano wieżę na kościele. Roboty ciesielskie kosztowały 155 rub., blacharskie 230 rub. 75 kop.

Tegoż roku z dobrowolnych ofiar za sumę 332 rub. i 5 kop. wyrestaurowano organ kościelny.

W roku 1888 nastąpiła ważna chwila w historii dla miejscowej świątyni Pańskiej, bo jakeśmy to już powiedzieli gdzieindziej, kościół został pokonsekrowany.

Zachęcenii głosem Najczcigodniejszego Pasterza [k. 33] diecezji i umocnieni jego błogosławieństwem, parafianie nieśli dalej swój grosz w ofierze Panu. Także w roku następnym za różne roboty około cmentarza i wewnątrz kościoła wydano rub. 176 i 8 kop.

⁸⁷ Adam Wielowiejski *vel* Wielowiejski (1835–1901) – syn Jerzego i hr. Taidy Wodzickiej, uczestnik powstania styczniowego, sędzia pokoju i prezes Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Kielcach (1892–1901). Por. S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 84.

W roku 1890 ksiądz pleban swoim kosztem w sumie 150 rub. odnowił wielki ołtarz. Za tym przykładem poszli parafianie i w roku następnym odnowili dwa boczne kosztem 300 rub.

W roku 1893 spadł dotkliwy los na plebana i parafian. Jak to już poprzednio powiedzieliśmy obszerniej, kościół uległ klęsce ognia i poszły z dymem: dach z wieżą kościelną, dachy nad zakrytą, kruchtą, kaplicą przedpogrzebową, dzwonnica razem z dzwonami i dom służby kościelnej. Powiedzieliśmy tam i to także, że danie nowych belek, krokiew, pokrycie blachą cynkową kościoła i ufundowanie nowej wieży pociągnęło wydatki w okazałej kwocie 3684 rub. i 22 i pół kop. Sprawienie nowych dzwonów i ulanie jednego dużego z pozostałego materiału po stopionych dzwonach kosztuje ogółem rub. 309 kop. 98. Postawienie nowego domu służby kościelnej pociągnęło za sobą wydatki w ogólnej sumie 200 rub.

Nie koniec na tym. W latach 1896–1897 osztachetowano cmentarz przykościelny; wydzielono wewnątrz kościół (już trzeci raz za obecnego plebana) i dano rynny blaszane na kościele, kosztem 450 rub.

W roku 1898 p. Tomasz Winnicki, były dziedzic Węchadłowa⁸⁸ i dzierżawca Niegosławic i Nawarzyc, sprawił sześć dużych, pięknych, platerowanych lichtarzy do wielkiego ołtarza za cenę 230 rub.

Tegoż roku, a mianowicie w dniu 18 sierpnia, z nie[k. 33v]wiadomej przyczyny^e spaliła się stodoła plebańska z całą krescencją tegoroczną, narażając plebana na dotkliwe straty.

Do wyliczonych dotąd pozycji jeżeli jeszcze dodamy różne mniejsze wydatki kościelne, jak sprawienie balustrady dębowej w prezbiterium, odmalowanie kaplicy przedpogrzebowej, kupno baldachimu, pozłocenie kielicha itd., na co są kwity w ogólnej sumie 237 rub. 22 kop.; przekonywamy się, że od czasu objęcia parafii przez obecnego jej plebana na kościół i własność jego wyekspensowano po dziś dzień przeszło 8006 rub. 23 i pół kop. Ile to kosztowało pracy kapłańskiej..., a ile... piołunu...

^e Dopisane obok ołówkiem w nawiasie: „z podpalenia”.

⁸⁸ Wieś w obecnym woj. świętokrzyskim, w powiecie pińczowskim, położona około 8 km na południe od Nawarzyc.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Diecezjalne w Kielcach [ADK]

Akta konsystorskie. Opis kościołów dekanatu jędrzejowskiego 1884–1898, sygn. OD-8/3

Akta konsystorskie parafii Nawarzyce 1806–1937, sygn. PN-5/1

Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13

Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/3

Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/6a

Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/6b

ŹRÓDŁA DRUKOWANE I WYDAWNICTWA ŹRÓDŁOWE

Corpus inscriptionu Polinae, t. I (*Województwo kieleckie*), red. J. Szymański, z. 2 (*Jędrzejów i region jędrzejowski*), wydała, wstępem i komentarzem opatrzyła B. Trelińska, Kielce 1978.

Księga dochodów beneficjów diecezji krakowskiej z roku 1529 (tzw. Liber retaxationum), wyd. Z. Leszczyńska-Skrętowa, Wrocław 1968, Materiały Komisji Nauk Historycznych, nr 13.

OPRACOWANIA

Baczkowska W., Szczygielski W., Potkański (*Podkański*) Franciszek, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXVII, Wrocław 1983, s. 722–724.

Bartel W.M., Kunicki Michał Ignacy, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław 1971, s. 190–191.

Bartel W.M., Olechowski Józef, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII, Wrocław 1978, s. 738–739.

Barycz H., Łętowski Ludwik, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVIII, Wrocław 1973, s. 361–364.

Bieniarzówna J., Oborski Mikołaj, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII, Wrocław 1978, s. 449–450.

Borkiewicz S., Linowski Z., *Monografia historyczna i gospodarcza powiatu jędrzejowskiego*, Kielce 1937.

Bukowski W., *Katalog opatów jędrzejowskich. Próba ustalenia chronologii*, [w:] *Cystersi w Polsce. W 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*, red. D. Olszewski, Kielce 1990, s. 179–204.

Chłopecki T., *Instytucja notariatu na ziemiach polskich w okresie średniowiecza*, „*Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis*” 2012, vol. I, No. 2, s. 9–28.

Dymińska H., Komorowski Adam Ignacy, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 405–407.

Ihnatowicz I., *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku*, „*Studia Źródłoznawcze*” 1962, t. VII, s. 99–124.

- Karkocha M., *Relacja na temat kościoła parafialnego w Nawarzycach i nieistniejącej świątyni w Lubczy z roku 1898*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2021, R. XX, nr 2, s. 231–261. <https://doi.org/10.18778/1644-857X.20.02.09>
- Kaźmierczyk A., *Skarbek Krzysztof*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVIII, Warszawa–Kraków 1997–1998, s. 19–21.
- Kobierecki M., *Walewscy herbu Kolumna w XVII–XVIII wieku. Genealogia. Majętności. Działalność publiczna*, Łódź 2008.
- Kowalski W., Olszewski D., *Parafia Trójcy Świętej w Jędrzejowie na tle dekanatu. Zarys dziejów*, Kielce 2003.
- Kruszewski T., *Dzieje Konarów herbu Ostoja i Szreniawa. Analiza historyczno-prawna*, „Z Dziejów Prawa” 2019, t. XX, s. 87–107.
- Lepiarczyk J., *Molitor (Mollitor) Franciszek Ignacy*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXI, Wrocław 1976, s. 629.
- Niesiecki K., *Herbarz Polski*, t. IX, wyd. J.N. Bobrowicz, Lipsk 1842.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, wyd. 2 popr. i uzupeł., Warszawa 2000.
- Pelczar J., *Zarys dziejów kaznodziejstwa w Kościele katolickim, cz. 2 (Kaznodzieje polscy)*, Kraków 1896.
- Piwwski K., *Bidziński Stefan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. II, Kraków 1936, s. 20–22.
- Przyboś A., *Lanckoroński Wespazjan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław 1971, s. 455–457.
- Słowikowski T., *Fox (Foxius) Jan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. VII, Kraków 1948–1958, s. 69–71.
- Szczepaniak J., *Najstarsze spisy duchowieństwa diecezji krakowskiej*, „Folia Historica Cracoviensia” 2005, vol. XI, s. 157–359.
- Tazbir J., *Piotr Skarga. Szermierz kontrreformacji*, Warszawa 1978.
- Urban W., *Kazimirski (Kazimierski) Krzysztof*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966–1967, s. 292–293.
- Urządnicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska, Kórnik 1990.
- Urządnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku. (Ziemia halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy*, oprac. K. Przyboś, Wrocław 1987.
- Wiśniewski J., *Dekanat miechowski*, Radom 1917.
- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim*, Marjówka 1930 (reprint: Kielce 2000).
- Wyczawski H.E., *Michałowski Jan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIX, Wrocław 1974, s. 396–398.
- Zabraniak S., *Urządnicy konsystorza wieluńskiego w latach 1660–1763*, „Rocznik Wieluński” 2011, t. XI, s. 5–24.
- Zabraniak S., *Z dziejów kapituły kolegiackiej w Wieluniu (XV w. – 1766 r.)*. Prałaci, „Rocznik Wieluński” 2012, t. XII, s. 7–36.

NOTKA O AUTORCE:

Dr Małgorzata Karkocha – adiunkt w Katedrze Historii Nowożytnej, w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego.

Zainteresowania naukowe: historia nowożytna powszechna XVI–XVIII w., dzieje kultury i sztuki XVI–XVIII w., Francja w dobie Wielkiej Rewolucji (1789–1799), prasa okresu stanisławowskiego, epigrafika, kampanologia.

malgorzata.karkocha@uni.lodz.pl